

Переклади з української мови польською мовою з 1991 до 2012

дослідження фонду Next Page в рамках проекту Book Platform

підготувала Олександра Братчук¹

бібліографія – Анатолій Івченко²

лютий 2013

¹ Олександра Братчук – перекладачка з польської та білоруської мов українською, співзасновниця Творчої Спільноти Перекладачів та Письменників (Київ, Україна), аспірантка Інституту польської філології Університету Марії Кюрі-Склодовської (Люблін, Польща).

² Анатолій Івченко – мовознавець, лексикограф, бібліограф, головний редактор видавництва «Урбіно», видавець.

This text is licensed under Creative Commons

1. Вступ

Спільне слов'янське етнічне і мовне коріння, спільні мотиви народної творчості, елементи прикладного мистецтва, схожі вірування та звичаї, династичні зв'язки та багатовікова спільна історія створили підвалини для розвитку українсько-польських взаємин. Особливе зацікавлення дослідників викликала проблема українсько-польських зв'язків у галузі культури. Систематичну увагу науковців вона почала привертати вже на початку XIX ст., насамперед унаслідок існування „української школи” в польській романтичній літературі. Проте розуміння цих контактів можливе лише за умови розгляду усієї їхньої історії. Для систематичного представлення розвитку цих взаємин ми використовуємо опрацьовану Г. Грабовичем періодизацію³, за якою історія польсько-українських літературних взаємин поділяється на чотири основні періоди або фази, що більш-менш однаково характеризують обидві літератури.

Перший період, виділений дослідником, не має чітко окресленого початку і кінця. Він охоплює останні десятиліття XVI ст. до XVIII ст., тобто пізній польський Ренесанс і більшу частину польського та українського бароко⁴. Г. Грабович зазначає, що цей період відзначається відносною цілісністю, а його тотожність зумовлена спільними інституціями й ідеологією (в широкому сенсі) Речі Посполитої. Другий, романтичний період, охоплює передромантичну фазу і припадає приблизно на першу половину XIX ст.. Завдяки спільній платформі, що її забезпечували поетика, літературні постулати й світогляд романтизму, цей період можна назвати найбільш цілісним. Третій період, який автор називає постромантичним, закінчується другою світовою війною. Г. Грабович звернає увагу на те, що цей період, тривалістю майже в сто років, позірно може видатися позбавленим цілісності й тотожності, позаяк обіймає такі різні літературні фази, як реалізм, позитивізм, модернізм або символізм та різноманітні постсимволістські течії. Проте коли пригадати, що до 1939 року чимала частина України продовжувала вважатися частиною Польщі і — в політичному плані — справді була нею, то ідея виокремлення автором цього періоду „як

³ Грабович Григорій. Польсько-українські літературні взаємини: питання культурної перспективи (Збірник): <http://litopys.org.ua/hrabo/hr07.htm>.

⁴ Випадкові літературні контакти, певна річ, існували набагато раніше (Ян Длугош у своїй „Історії Польщі”, до прикладу, використовує давньоруські літописи і подає цінну інформацію про Україну), але, на думку Г. Грабовича, вони не здатні скласти окремий повноцінний період взаємин.

відображення специфічної пізнавальної і емоційної тенденції, і для поляків, і для українців”⁵ стає зрозумілою і обґрунтованою. Основою положною структурою останнього, четвертого, періоду є нова післявоєнна політична реальність.

Трактування української тематики в польській літературі найдавнішого періоду були різні й численні. У XIV ст. після приєднання Галичини, частини Волині і Поділля до Речі Посполитої елементи української культури починають проникати до польської літературної мови. Однією з перших польських працею цього періоду на українську тему, є брошура „Baptismus Ruthenorum” (побачила світ двома виданнями 1544 року) Станіслава Ожеховського, видатного представника польського Ренесансу й автора показової та досить часто цитованої формули „gente Ruthenus natione Polonus”. У ній оскаржувалася практика католицької ієрархії вимагати від українських православних нового хрещення та доводилася законність і рівноправність східної віри. Згодом ця аргументація повторилася в його брошурі проти celibату „De lege coelibatus contra Syricium” (1547). Крім того, у 1549 році з’явився віршований діалог „Rozprawa księdza z ropem”, що свого часу приписувався Миколаю Рею, але сьогодні вважається твором невідомого, хоч, безумовно, протестантського автора⁶. Діалог присвячено наступові на celibат і корупцію в католицькій церкві.

Контакти польської та української культур значно посилилися після підписання Люблінської Унії у 1569 році. Їхньою найяскравішою формою стала релігійна полеміка навколо Берестейської унії 1596 року, що з перервами тривала протягом XVII і XVIII ст.. Українська полемічна література виникла, головним чином, як реакція на трактат П. Скарги про єдність церкви божої (1577), про що свідчать виступи Г. Смотрицького, І. Вишенського, С. Зизанія, З. Копистенського та І. Борецького. Варто зазначити, що деякі полемісти писали свої виступи польською мовою (П. Могила, І. Галятовський, Д. Ростовський, К. Сакович, М. Смотрицький).

Найбільш ранньою формою польського зацікавлення Україною були прості описи регіону. Саме такими є два твори, в яких Франко добачає перші паростки „української

⁵ Див.: Грабович Г. Польсько-українські літературні взаємини: питання культурної перспективи // До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка. — К.: Основи, 1997.

⁶ Див.: Nowy Korbut. — Warszawa, 1965. — Т. 3. — С. 161.

школи”: „Ponoszą, to jest wysławienie panów i paniąt ziem ruskich i podolskich z męstwa, z obuczajów i z innych spraw pocziwuch” Бартоломея Папроцького і „Roxolania” Себастьяна Кльоновича (1584, написаного латиною). Пізніше з’являється зацікавленість українським фольклором, найпомітнішими виявами якої можна назвати „Пісню про Козака і Килину” (1625) і рукописну збірку пісень значно пізнішого походження, що приписується польському поетові Домініку Рудницькому⁷. Український колорит вплинув також на творчість поетів східньої Малопольщі: М. Семпа Шаржинського, Ш. Шимоновича, Ш. і Б. Зиморовичів.

Однак з-поміж усіх українських феноменів найбільшу увагу польських письменників цього періоду привертала революція Б. Хмельницького. Пов’язану з нею літературу, велику і надзвичайно різноманітну за своєю природою і за якістю, ще не досліджено і не систематизовано⁸. Спектр її доволі широкий: від безпосередньої реакції чи „заклику”, до треносів, від цікавого гібридного жанру панегіричного репортажу, сатир (таких помітних авторів, як Шимона Старовольського, Лукаша і Кшиштофа Опалінських), до епічних полотен, найвидатнішим серед яких була „Wojna domowa” Самуеля Твардовського, а потім — довжелезних історичних звітів (до прикладу, „Annales” Веспаяна Каховського)⁹. Період класицизму характеризується завмиранням українсько-польських відносин.

Перехідною фазою між першим і другим періодами, виокремленими Г. Грабовичем, є передромантизм. Автор не вважає його повноцінною фазою чи категорією цих літературних взаємин, але, на нашу думку, деякі його феномени заслуговують на увагу. Це, до прикладу, нова концепція історії у польській літературі, тобто звернення до польсько-українського минулого як до уроку історії.

За романтичного періоду (у першій половині XIX ст.) зв’язки між українською і польською літературами набувають значного резонансу, а в польському письменстві

⁷ Возняк М. Із співаника Домініка Рудницького // ЗНТШ. — Т. 150. — С. 243-252.

⁸ Пор.: Франко І. Хмельниччина 1648-1649 років в сучасних віршах // Збір. творів: У 50т. — Т. 31.- С. 188-253.

⁹ Див. у цьому виданні розділ „Wojna domowa Самуеля Твардовського: літературний контекст і аспекти жанру”. Пор. також: Samuel Twardowski’s „Wojna domowa”: Literary Context and Aspects of Genre // For Wiktor Weintraub. — The Hague, 1975

контакт двох культур стає доволі складний і багатогранний. Як з'ясовано в останніх дослідженнях¹⁰, основна увага польських письменників того часу зосереджувалася на збиранні та наслідуванні українського фольклору. Характеристику цього періоду слід почати із „української школи” та її інтерпретації. До неї входили Мальчевський (автор твору „Марія”, 1825), Гоцинський (автор „Канівського замку”, 1828). Твори цих авторів утверджували нове романтичне зацікавлення історією й були першими кроками до літературного міфу про Україну. Третім членом групи був Залеський, який першим запровадив у своїй творчості українську тему в 1822 р.. Його варто сприймати, так само, як і Міхала Чайковського й Тимка Падуру, крізь призму цікавого й дуже характерного явища — козакофільства¹¹, тобто беззастережного прийняття козацького минулого, козаччини. Варто наголосити, що це прийняття української культури істотно відрізнялося від позиції „балагулів”¹², про яких писав І. Франко¹³. Однак польське романтичне зацікавлення Україною не обмежувалося тільки такою точкою зору. Крім неї, існував інший напрямок, що відверто виступав проти ентузіазму козакофілів. Йдеться про консервативних письменників так званого Санкт-Петербурзького гуртка, найвідоміші серед них — Міхал Грабовський і Генрик Жевуський. У своїй прозі Жевуський і Грабовський зосереджувалися на гайдамаччині і зображували українську сторону анархічною і кровожерливою.

Принципово нову й глибоку концепцію українського минулого та його місця в історії Польщі запропонував Юліуш Словацький. Його зацікавлення українською тематикою розпочалося традиційно з юнацького наслідування Залеського в творі „Dumka ukraińska”. Згодом, у яскравій, але еклектичній „Змії”, у „Wacław’i”, де переосмислюється тема „Марії” Мальчевського, бачення Словацьким українського минулого стає оригінальним й трагічним, а в останніх творах на українську тему, — „Beniowski” (особливо пізні частини) і передусім у чи не найскладнішій в польській літературі XIX ст. драмі — „Sen srebrny Salomei”, — це бачення кристалізується у міф про загибель у спільній крові різанини й

¹⁰ Кирчів Р.Ф. Український фольклор у польській літературі (період романтизму). — К., 1971.

¹¹ Див.: Кирчів Р. Ф., розділ „Грані міфічного: образ України в польському й українському романтизмі”.

¹² Балагулами (термін походить від єврейського торгового візка) були молоді польські паничі, які під час своїх бенкетів наслідували селянські манери, мову, одяг тощо і головною метою яких було шокувати, епатувати місцеву шляхту.

¹³ Див.: Франко І. „Король балагулів...”

репресій Коліївщини, „срібної України” з її ідеальною, а отже, примарною, шляхетсько-козацькою злагодою, а відтак, у міф про народження двох нових і все ще ледь окреслених сутностей — польської і української.

Романтичний період засвідчив також перший контакт, а потім і співробітництво груп письменників. Йдеться про польську групу „Ziemia” (А. Беловський, Л. Семенський, Й. Дунін-Борковський) та українську „Руську трійцю” (М. Шашкевич, Я. Головацький й І. Вагилевич). А. Беловський був автором перекладу „Слова о полку Ігоревим”, що вийшов у 1833 р.. Того ж року вишла збірка „Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego”, які зібрав Вацлав з Олеска. Українські пісні та думи перекладали А. Беловський, Й. Чечот, М. Грабовський, Л. Семенський та ін.. І. Вагилевич був автором польської граматики української мови, а також разом із А. Беловським переклав „Повість минулих літ”, яка вийшла у 1864 р. Л. Совінський починає перекладати твори Т. Шевченка.

Третій, постромантичний період, є, без сумніву, найскладнішим для обговорення, оскільки він визначається плюралізмом і многогранністю. Істотна відмінність від періоду романтизму полягає в тому, що в обох літературах зв’язок, звернення до іншої сторони, навіть задля пробудження мрії про єдність і братерство, дистанціюється. За постромантичного періоду поглиблюється розуміння культурної і літературної самобутності, окремих історій і традицій та різних доль обох народів. Ситуація ускладнюється тією обставиною, що протягом всієї другої половини XIX ст., аж до першої світової війни, культурні й літературні взаємини між двома суспільствами потьмарюються напруженою, часто в’їдливою політичною та ідеологічною полемікою. Невдале повстання 1863 року¹⁴ і подальша антипольська компанія в Росії, яку підтримали деякі українські письменники, також стали важливими факторами.

Говорячи про цей період в україно-польських взаєминах, варто зазначити, що найважливішою його рисою було те, що польська сторона вперше починає систематично звертатися не лише до українських справ, історії, фольклору, але й до української літератури як такої. Зрозуміло, що в центрі уваги є творчість Т. Шевченка. У 1861 році (рік Шевченкової смерті) Леопольд Совінський опублікував дослідження про поезію Шевченка

¹⁴ Йдеться про Січневе повстання — польське національне визвольне повстання 1863—1864 років проти Російської імперії. Разом з поляками в повстанні брали участь литовці, білоруси й українці.

з перекладом „Гайдамаків” у додатку¹⁵. Принагідно відмітимо, що перше монографічне дослідження про Т. Шевченка також належить полякові¹⁶.

Протягом останніх років XIX і перших років XX ст. в Кракові зав'язуються контакти не тільки між окремими письменниками, але й між польськими та українськими літературними колами, а мистецька та ідеологічна спільність їхніх позицій сприяє поглибленню цих контактів. З одного боку, перекладаються Тетмаєр, Каспрович і Пшибишевський (до прикладу, В. Щурат переклав програмний „декадентський” вірш Тетмаєра „*Eviva l'arte*”), а з другого – настрої і постава цих письменників широко проникають до української поезії.

Найзавзятіше пропагував українську літературу у Польщі В. Оркан. Завдяки особистому знайомству з українськими письменниками (таким як: І. Франко, Ю. Стефаник, Б. Лепкий, Яцків, Твердохліб), а також зустрічам з українською молоддю, що навчалася у Кракові, разом із українськими письменниками він видав збірку оповідань „*Młoda Ukraina*” (1908) з власними перекладами та „*Antologi'ю współczesnych poetów ukraińskich*” з передмовою (1911). Також вийшли друком дослідження з історії літератури, присвячені українським письменникам і літературі в цілому (у тому числі А. Брукнера, Т. Грабовського, Й. Третяка). Польською мовою перекладено роман Нечуй-Левицького „*Причеп*”. У Києві у 1909 році вийшла збірка польських і українських авторів під редакцією Е. Лігоцького і Т. Міхальського, до якої ввійшли твори Б. Лесьмяна, Лесі Українки і М. Коцюбинського. Українські історики літератури К. Студинський та В. Щурат досліджували українсько-польські літературні зв'язки.

Міжвоєнні роки є фактично переходом до четвертого, й останнього, періоду, який виокремлює у своїх дослідженнях Г. Грабович. Вони позначені відчутним спадом літературних контактів, що зумовлювалося суспільно-політичними обставинами. Пригадаймо, що ані той, ані той уряд не заохочував польських літературних контактів із радянською Україною. Польсько-український літературний дискурс цього періоду представлений різноманітними формами: переклади української поезії та фрагменти прозових творів українських митців; огляди історичних етапів українського літературного

¹⁵ Szewczenko T. Studium przez L.Sowinskiego z dodatkiem „Hajdamaków”. — Wilno, 1861.

¹⁶ Battaglia G. Taras Szewczenko: Życie i pisma jego. — Lwów, 1865

процесу та провідних тенденцій і явищ; літературні портрети; рецензії на нові книжкові та періодичні видання; замітки та повідомлення про події літературного життя; некрологи, огляди репертуару української періодики та книжкових видань.

Характеристику цього періоду можна почати із переліку часописів, програмовим завданням яких було висвітлення українського літературного життя. Передусім, йдеться про „*Biuletyn Polsko-Ukraiński*”, який виходив у Варшаві в 1932-38 рр. за підтримки Польско-українського товариства та представників польського прометейського руху. Крім цього видання, існували часописи, що зосереджували свою увагу на літературі слов'янських народів, у тому числі й на українській, до прикладу, літературний місячник „*Kamena*”. Також функціонували часописи, які висвітлювали літературне й культурне життя найближчих сусідів Польщі – щоквартальник „*Wschód*”, місячник „*Zet*” та ін. У 30-ті роки український літературний дискурс на сторінках польської періодики стає набагато потужнішим. До вище названих видань приєднуються своїми принагідними публікаціями „*Głos Literacki*” (1928-1930), „*Wigo*” (1933), „*Kurier Literacko-Naukowy*” (1928-1939), „*Ateneum*” (1938-39), „*Balticoslavica*” (1933-38), „*Marchoń*” (1934-38), „*Nowa Książka*” (1934-39), „*Bunt Młodych*” (1931-37), „*Epoka*” (1938), „*Czarno na białem*” (1938-39), „*Problemy Europy Wschodniej*” (1939) тощо¹⁷.

Письменники (і публіцисти), що групувалися навколо видання „*Biuletyn polsko-ukraiński*”, бачили український матеріал не тільки крізь естетичну й автобіографічну призму, але й з певної ідеологічної та історичної перспективи. Найпомітнішим серед них був Юзеф Лободовський, який став символічною постаттю для польсько-українського діалогу у ХХ ст.. З української перекладав Є. Маланюка, Н. Лівницьку-Холодну, О. Ольжича, Ю. Клена та інших авторів. Крім Ю. Лободовського, українську поезію перекладали інші яскраві літературні постаті польського міжвоєнтя. Чеслав Ястшембець-Козловський – відомий польський поет і перекладач пер. пол. ХХ ст., автор рефлексійної лірики та перекладів із російської, французької, англійської, сербської та інших слов'янських літератур. Перекладав твори Т. Шевченка, Є. Маланюка, О. Ольжича, Ю. Клена та інших українських поетів. Казимеж Анжей Яворський – поет, перекладач, член

¹⁷Див.: Світлана Кравченко. Українська література на сторінках польських часописів міжвоєнтя. http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/ridna_mowa_uk/index.php?page=rm37_07

літературної групи „Reflektor” і редактор місячника „Kamena”. Перекладав із французької, італійської, російської, білоруської та інших літератур. З української перекладав поезію П. Тичини, Є. Маланюка, О. Ольжича. Юзеф Чехович (псевдоніми Генрік Заславський та Юзеф Сурмач) – автор візійної лірики та виразник філософії катастрофізму, драматург і прозаїк, засновник часопису „Pióro”, перекладав П. Тичину, Є. Маланюка та інших українських поетів. Юліан Тувім – один із засновників групи „Skamander”, поет і перекладач із слов’янських літератур. Підтримував дружні взаємини із Є. Маланюком, поезію якого перекладав польською мовою. Євгеній Житомирський – поет, перекладач і публіцист. Автор численних поетичних збірок та прозових творів. З української літератури перекладав П. Тичину, М. Рильського, Є. Маланюка та ін.

У польській пресі з’являлися статті, присвячені українській літературі, особливо сучасній, а також переклади української прози та поезії, як радянської, так і тої, що виникала на території Польщі або в середовищі емігрантів. Львівський часопис „Сигнали” видав спеціальний номер, що був присвячений українській культурі (№ 4/5 1934). Перекладачами були Й. Івашкевич, К. Вежинський, Й. Лободовський, Б. Жираник, Ц. Ястшенбець-Козловський, К. А. Яворський, Т. Холендер, З. Гунчанка, Д. Беньковська. Популяризацією української літератури займався також Український науковий інститут у Варшаві та професор української літератури Ягеллонського Університету Б. Лепкий, який перекладав з української мови на польську і навпаки.

У другій половині ХХ ст. у Польщі було видано вибрані листи Т. Шевчанка, І. Франка, М. Коцюбинського, окремі томи поезії сучасних українських поетів (М. Рильського, П. Тичини, М. Бажана), перекладено майже усі найвідоміші прозові твори, у тому числі П. Загребельного та О. Гончара. Великий успіх мала сучасна українська драматургія (п’єси О. Корнійчука). Українську поезію перекладали М. Яструн, А. Стерн, В. Слободнік, М. П’єхал, А. Важик, С. Поллак, А. Каменська, А. Галіс, М. Юрковський тощо. Вийшла антологія української літератури з оригінальними текстами та перекладом польською мовою з коментарями (1963), а також антологія перекладів Т. Холендра „З української поезії” (1972 р., вступ Ф. Неуважного) та Антологія української поезії (1977), яку опрацювали Ф. Неуважний та Й. Плещнярович. Крім того було видано біографічний роман „Nosy ukraińskie, albo rodowód geniusza” про Т. Шевченка, написаний Й.

Єнджеєвичем. В Україні він був перекладений і оприлюднений лише за часів перестройки, у 1988-1989 рр..

Крім того, засновано науково-дослідницькі центри, що займалися українською літературою – у Варшаві (Кафедра слов'янських мов Польської Академії Наук та Варшавського Університету), Вроцлаві та Кракові (в Ягеллонському Університеті). Польські історики літератури опрацювали ґрунтовні і піонерські дослідження, присвячені польсько-українським літературним взаєминам XVII-XVIII ст. (Р. Лужний, П. Левін), українській літературі XIX ст. та її зв'язкам із польською літературою (С. Козак), прозі М. Коцюбинського (Е. Анчевська-Вишневська), українській радянській поезії (Ф. Неуважний).

Комітет Слов'янознавства Польської Академії Наук організував спеціальні наукові сесії, присвячені творчості Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Шевченка, І. Франка та Лесі Українки, де виступали з рефератами польські та українські дослідники. Багато робіт польських українців надруковано у кварталнику „Slavia Orientalis” та у видавничій серії „Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Litteraria”, що виходила під редакцією Б. Бялокозовича.

II. Огляд ринку книговидавництва та перекладів

Для представлення ситуації на польському книжковому ринку ми використали матеріали звітів Інституту Книги (Краків, Польща), результати досліджень видавництва «Biblioteka Analiz», Польської книжкової палати (<http://www.pik.org.pl/>), інформаційного порталу «Ринок Книги» (<http://rynek-ksiazki.pl/>) та власні дослідження.

Статус перекладача художньої літератури у видавничому світі, так само, як і видавнича політика в стосунку до перекладача, у Польщі протягом останніх двадцяти років діаметрально змінився. Це результат метаморфоз, які пережила у цей період уся польська економіка.

До 1989 року в Польщі існувало близько 100 державних видавництв, які видавали белетристику величезними для тих умов накладками, а також кілька церковних, кооперативних та інших видавництв, що видавали продукцію у невеликій кількості.

Після політично-економічних змін 90-х років книжковою промисловістю почали керувати засади вільного ринку. В результаті чого з'явилися сотні нових видавництв та величезна кількість перекладів, що найчастіше були зроблені у поспіху і непрофесійно. Саме тому збільшення кількості видавництв супроводжувалося погіршенням якості перекладу і редагування.

Через ці зміни багато видавництв, що мали добру репутацію, опинилося на межі банкрутства. Це призвело до зменшення виробництва, звільнення багатьох досвідчених редакторів та відмови від співпраці багатьох заслужених перекладачів. Через зникнення з ринку деяких видавництв багато перекладачів не отримали оплати за замовлені цими видавництвами книжки¹⁸.

Нові приватні видавництва швидко заповнили білі плями, що лишилися після державних велетнів, і почали видавати книжки, а невеликі накладі дозволили їм забезпечити рентабельність.

За даними ІК, станом на 2012 рік у Польщі зареєстровано більше 31 000 видавництв, проте активно діє не більше 2000 – 2500. Як зазначають спеціалісти, концентрація на польському книжковому ринку є досить великою. Частка 300 найбільших видавництв складає 98%. Приблизно 600-700 фірм видає протягом року не більше 10 книг. У 2011 році понад 300 видавництв досягло більше 1 млн злотих річного обороту, 160 видавництв має 2 млн злотих річного обороту. Решта – зазвичай є видавцями однієї книги і не є активними учасниками ринку.

За рейтингом ІК, до десятки найбільших польських видавництв належать такі:

1. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne www.wsip.com.pl
2. Nowa Era www.nowaera.pl
3. Kluwer Polska www.wolterskluwer.pl
4. Grupa PWN www.pwn.pl
5. Weltbild Polska weltbild.pl
6. Grupa Edukacyjna MAC www.mac.pl

¹⁸Детальніше про це див.: Sławomir Paszkiet, *Rozmowa z polskimi tłumaczami literatury niderlandzkiej*. [w] www.literaturaniderlandzka.pl, Wrocław 2003, str. 71 – 75.

7. Pearson Central Europ www.pearson.pl
8. Reader's Digest www.digest.com.pl
9. Wiedza i Praktyka www.wip.pl
10. Wydawnictwo Olesiejuk www.olesiejuk.pl

Повний перелік видавництв з контактними даними можна знайти на сайті Інституту Книги <http://www.instytutksiazki.pl/wydawnictwa,rynek-ksiazki.html>

Великих видавництв, річний дохід яких перевищує 4 млн євро, нараховується 39. Вони охоплюють 77,9% книжкового ринку Польщі. Середні видавництва з річним доходом від 200 тис. до 4 млн. євро (таких є біля 240), займають 20,1% ринку. Малих видавництв (з річним доходом, нижчим за 200 тис. євро) зареєстровано приблизно 1 500, і вони охоплюють 1,8% ринку. Решта (0,2%) – це неактивні видавництва, які видають книги не регулярно, за певної нагоди. Таких видавництв налічується близько 4 тис.

Сьогодні аналітики говорять про спад книжкового ринку у Польщі, що вписується у глобальну тенденцію зменшення зацікавлення друкованими виданнями. Іншою причиною спаду є те, що з 1 січня 2011 року в Польщі впроваджено податок ПДВ у розмірі 5%, тоді як до 2011 року книговидання оподатковувалося 0%. Це спричинило 10% зріст роздрібною ціни книги, тоді як підручники подорожчали на 15 – 20%.

Загальний наклад виданих у 2011 році книг становить 122,4 млн. екземплярів, що на 12% менше, ніж у 2010 році. Кількість одиниць, введених у продаж, зменшилася на 9% (порівняно з минулими роками – див. табл. 1). Зменшився також середній наклад (у 2011 році – 5 410 екземплярів), тобто став на 5% менше, ніж у 2010 році.

Таблиця 1.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Видано одиниць	19,920	21,810	21,740	22,460	24,380	22,920
Перше видання	11,990	13,260	13,280	13,310	13,430	12,180
Наклад (у млн. екз.)	133.6	146.4	145.7	144.4	139.2	122.4

Середній наклад (в екз.)	6,707	6,713	6,702	6,429	5,710	4,912
--------------------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

У 2011 році було видано 8 094 перекладних видання (усіх), з них художньої літератури для дорослих – 2 444 видання. Оригіналів видано 21 268, з яких 2 626 – це художня література для дорослих. До порівняння, у 2007 році було видано 6 697 перекладних видань, з яких 1 659 належать до художньої літератури для дорослих. У 2007 році видано 16 579 оригіналів, з яких 2 146 видань – це художня література для дорослих.

У 2011 році було продано 119,3 млн екземплярів. Це значно менше, ніж кількість екземплярів, проданих у попередні роки (у 2006 році було продано 129,9 млн екз., у 2007 – 140,4 млн екз., у 2008 – 147,1 млн екз., 2009 – 143,6 млн екз., у 2010 – 139,8 млн екз.).

2011 рік був дуже важким для видавничого сектора Польщі. Від зазнаних страт постраждали як провідні видавництва, так і малі та середні, які у попередні роки розвивалися динамічно.

Кількість працевлаштованих у видавництвах у 2011 році складала 5 960 осіб, що є на 3% менше за попередній рік.

2011 рік був також роком, коли видавництва поширили перелік електронних видань і розвинули систему їх продажу. Незважаючи на те, що дохід з продажу електронних файлів не перевищив ще 1% ринку, очевидним є, що видавці визнали такі заходи за необхідні та перспективні. Незважаючи на те, що невирішеною залишається проблема піратства в Інтернеті, у тому числі діяльність таких сервісів, як chomikuj.pl, та методів боротьби із ними.

Ціна книг за останні роки значною мірою не змінилася, незважаючи на те, що більшість польських читачів вважає, що книги коштують дорого. У 2011 році книга коштувала в середньому 8,40 євро (до порівняння: у 2010 середня ціна книги складала 8,57 євро, 2009 р. – 7,52 євро, 2008 р. – 9,11 євро, а у 2007 р. – 8.06 євро).

Польський книжковий ринок дослідники називають досить передбачуваним. До тепер він інтенсивно концентрувався на ринку підручників і професійно спрямованих видань. Через постійний брак інвестування діяльності книгарень у Польщі немає великих і сильних мережевих книгарень, окрім мережі «Empik». Більшість з них – це невеличкі, приватні, родинні фірми. На думку аналітиків, у Польщі забагато книгарень – приблизно 3 тисяч. Але останнім часом дослідники зауважили нове явище на книжковому ринку Польщі – це вхід до видавничого сектору великих дистрибуторів.

Якщо говорити про дистрибуцію, то 50% ринку займає гутр. У Польщі діє чотири загальнопольські мережі продажу Azymut, FK Jacek Olesiejuk, Platon та Wikr. Загальна кількість суб'єктів гуртового продажу книг зменшується. Після низки банкрутств на польському ринку залишилося приблизно 300 фірм.

Ще одним суб'єктом діяльності на ринку книговидавництва Польщі є публічні бібліотеки, які складають мережу з 8 324 одиниць. Якщо говорити про рівень читацтва, то він визначається як стабільний і такий, що відповідає середньому рівневі у Євросоюзі. Щоправда, кількість читачів зменшилася, порівняно із початком 90-х років (на 1000 населення у 2010 році припадало 170 користувачів бібліотеки, у 2004 році їх було 197). За сприяння Міністерства Культури і Національної Спадщини Польщі та завдяки фінансовій підтримці Польсько-американського фонду «Wolność» ведеться програма підтримки бібліотек, в рамках якої бібліотеки отримують сучасне мультимедійне і телеінформаційне обладнання, а бібліотекарі мають змогу підвищити свої професійні кваліфікації. У 2009 році почав свою роботу проект Бібліотека+, метою якого є реновація і інтернетизація бібліотек та впровадження каталогової програми МАК+. Крім того, польські ВНЗ розвивають мережі цифрових бібліотек.

III Переклади з української на польську мову

III.1. Загальні дані та поділ за жанрами

Відмирання після 1991 року загальнообов'язкового для СРСР стилю соціалістичного реалізму та скасування радянської культури стали причиною змін в українській літературі. В результаті більшої свободи та відкритості українського

суспільства українська література починає звертатися до заборонених досі тем, використовувати нові стилістичні прийоми, змішувати жанри. Вона стає яскравішою та цікавішою. Доказом цьому є зріст уваги польських видавництв до неї, який спостерігається протягом останніх десятиліть.

Протягом періоду, котрий є предметом нашого аналізу, польською мовою було перекладено 81 видання¹⁹. Аналіз бібліографії дозволив ствердити, що найбільш активними роками були 2007 і 2008 (по 9 виданих позицій) та 2005 рік (8 виданих позицій). Переклади української літератури вийшли у 37 польських видавництвах. Найбільше перекладів української літератури видано у видавництві „Wydawnictwo Czarne” (19 позицій, що становить 24% усіх перекладів, виданих протягом аналізованого періоду і зазначених у бібліографії).

Найактивнішими перекладачами української прози є Катажина Котинська (13 позицій, 16%) та Олександра Гнатюк (11 позицій, 14%). Серед перекладачів поезії найбільш відомим є Богдан Задура (9 позицій, 12%). Також значним внеском стали переклади Міхала Петрика, Лідії Стефанівської та Ренати Руснак.

Катажина Котинська (польск. Katarzyna Kotyńska) 1973 р.н. випускниця факультету української філології Варшавського Університету, працівник Інституту Славістики ПАН, перекладач з української та білоруської мови. Найважливіші переклади: Jarosław Hrycak „Historia Ukrainy. Czasy nowożytne (1772-1996)”, Lublin 2000; Natalia Jakowenko, Historia Ukrainy, Lublin 2000 (у співавторстві з Олександрою Гнатюк); Ołeksandr Irwanec, „Krótka sztuka o zdradzie dla jednej aktorki”, Czas Kultury, 1997, nr 5-6; Jurij Janowski, „W listopadzie” та Hnat Chotkewycz, „Portret (fantazja) ”. Обидва переклади вийшли в антології „Stepowa legenda. Antologia ukraińskiej małej formy prozatorskiej lat 1890-1930” у 2001 році у Варшаві.

Олександра Гнатюк (польск. Aleksandra Hnatiuk) 1961 р.н. польська дослідниця в галузі українознавства, перекладачка та популяризаторка української літератури, співробітниця Інституту славістики Польської Академії Наук, професор НаУКМА, голова Товариства промоції української культури в Польщі та польської в Україні. Видала в

¹⁹ Детальніше див. бібліографію.

Польщі збірки поезії Ігора Калинця, Василя Голобородька, есе та повісті Юрія Андруховича та „Історію України” Наталії Яковенко.

Богдан Задура (польськ. Bohdan Zadura) 1945 р.н. – польський поет, прозаїк, перекладач (з англійської, української, угорської та російської мов) і літературний критик. Автор 23 збірок віршів, 7 книжок прози. Головний редактор літературного часопису „Twórczość” („Творчість”). Переклади з української мови: Dmytro Pawłyczko: „Tajemnica twojej twarzy” (Lublin, 1989), „Naparstek” (Koszalin, 2000), „Wiersze zawsze są wolne” (Wrocław, 2004, 2007), Jurij Andruchowycz: „Piosenki dla martwego koguta” (Wrocław, 2005, 2007), Andrij Bondar: „Jogging” (Nowa Ruda, 2005), Wasyl Machno: „34 wiersze o Nowym Jorku i nie tylko” (Wrocław, 2005), Serhij Żadan: „Historia kultury początku stulecia” (Wrocław, 2005), Ostap Sływynski: „Ruchomy ogień” (Wrocław, 2009), Natałka Biłocerkiweć: „Róża i nóż” (Rzeszów, 2009).

Найбільшу частку творів, перекладених польською мовою, становлять твори сучасної української літератури, авторами яких є:

відомі сучасні українські поети: Сергій Жадан (перекл. Богдан Задура), Юрій Андрухович (перекл. Богдан Задура, Яцек Подсядло), Андрій Бондар (перекл. Богдан Задура, Адам Ведеман), Остап Сливинський (перекл. Богдан Задура), Василь Голобородько (перекл. Оля Гнатюк), Назар Гончар (перекл. Анета Каміньська, Андрій Поритко), Андрія Любки (перекл. Богдан Задура); Наталка Білоцерківець (перекл. Богдан Задура)

провідні прозаїки: Юрія Андруховича (перекл. Оля Гнатюк, Рената Руснак, Пшемислав Томанек, Катажина Котинська, Міхал Петрик, Яцек Подщадло, Лідія Стефанівська), Сергія Жадана (перекл. Міхал Петрик, Богдан Задура), Оксани Забужко (перекл. Катажина Котинська, Давід Монько), Любка Дереша (перекл. Катажина Котинська, Юстина Марціняк, Анна Лазар), Юрія Іздрика (перекл. Оля Гнатюк, Лідія Стефанівська), Олександра Ірванця (перекл. Наталія Брижко-Запур), Марії Матіос (перекл. Анна Коженювська-Бігун), Тараса Прохасько (перекл. Рената Руснак, Лідія Стефанівська), Наталії Сняданко (перекл. Рената Руснак, Катажина Котинська), Валерія Шевчука (перекл. Єжи Литвинюк), Софії Андрухович (перекл. Міхал Петрек);

відомі есеїсти: Юрій Андрухович (перекл. Оля Гнатюк, Катажина Котинська, Рената Руснак, Лідія Стефанівська), Василь Махно (перекл. Богдан Задура), Микола Рябчук (перекл. Оля Гнатюк, Катажина Котинська).

Польські видавництва не оминають своєю увагою також *твори українських класиків*. Протягом останнього десятиліття вийшли друком переклади поезій Івана Котляревського, Тараса Шевченка (перекл. Єжи Єнджеєвський та Пйотр Купрись), Лесі Українки (перекл. Анджей Солецький), Івана Франка (перекл. Флоріан Неуважний). Вийшли також переклади поетів ХХ ст.: Дмитра Павличка (перекл. Богдан Задура), Василя Стуса (перекл. Агнешка Корнієнко).

Прикметно, що за останній час видано 2 польськомовних видання „Кобзаря” Тараса Шевченка (2008, 2012). У них увійшли 260 поезій українською та польською мовами. Автором повного перекладу є Пйотр Купрись. Він також переклав „Енеїду” Івана Котляревського та поезії Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Богачука, Петра Маза, Миколи Вінграновського, Валентини Ткаченко, Романа Лубківського, Федора Мілицького²⁰.

Крім художньої літератури, активно перекладаються результати *досліджень з історії України*. Протягом останніх десяти років польською мовою видані 3 праці Наталії Яковенко „Нарис історії України: з найдавніших часів до кінця XVIII століття” (2000, перекл. Оля Гнатюк та Катажина Котинська), „Паралельний світ: дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст..” (2010, перекл. Катажина Котинська, Рената Руснак), „Нариси з історії України” (2011, перекл. Анна Бабяк-Овад, Катажина Котинська), та 3 праці Ярослава Грицака „Історія України: 1772-1999: народження модерної нації” (2000, перекл. Катажина Котинська), „Nowa Ukraina: nowe interpretacje” (2009), „Пророк у своїй вітчизні: Франко та його спільнота (1856 – 1886)” (2010, перекл. Анна Коженювська-Бігун та Анна Вилегала).

Якщо говорити про *драматургів*, то у досліджуваний період польською мовою вийшли дві роботи Олександра Ірванця: у 2001 році „Recording i inne utwory” у перекладі Пшемислава Томанека та у 2006 році часопис „Час Культури” надрукував „Коротку п’єсу

²⁰ <http://dzieje.pl/kultura-i-sztuka/wspomnienie-tlumacza-poezji-ukrainskiej-piotra-kuprysia>

Переклади з української мови польською мовою

про зраду для однієї акторки” („Krótką sztuką o zdradzie dla jednej aktorki”, Czas Kultury, 1997, nr 5-6) у перекладі Катажини Котинської. У 2007 році опубліковано п'єсу Богдана Бойчука „Приречені любити” у перекладі Тадеуша Карабовича).

У 2008 році вишов переклад *красназавчої книги* Юрія Винничука „Кнайпи Львова” (автори перекладу Вікторія Юрченко та Себастьян Делюра).

Крім того, у 90-ті роки з'являються переклади збірок поетів з Підляшшя та Лемківщини (Польща), що є представниками так званої підляської школи в українській літературі. До неї належать: Богдан Бойчук, Емма Андіївська, Віра Вовк, Ігор Калинець, Надія Степула, Міля Лучак, Марія Ревакович. Авторство перекладів належить Тадею Карабовичу та Яну Леоньчуку. Поезії Ігоря Калинця перекладала Оля Гнатюк. Збірки поезій були видані у Білостоку, Любліні та Варшаві здебільшого за гроші авторів, або як наслідок фінансових проектів адресованих до різних установ та організацій.

У 1999 році виходить поетична збірка українського поета-емігранта Бабовала Романа „Obłaskawiane nocy” у перекладі Тадеуша Карабовича.

Календар видань

1994 – Ju. Andruchowycz „Rekreacji”, T. Szaewczenko „Polakom”

1995 – W. Hołoborod'ko „Ikar na motulich skrzydłach”, I. Kałyneć „Podsumowując milczenie”

1996 – Ju. Andruchowycz „Erz-herz-perz”, Poezje Wasyła Stusa

1997 – L. Kostenko „I dzień, i noc, i mgnienie”, O. Irwanec „Krótką sztuką o zdradzie dla jednej aktorki”

1998 – Ju. Izdryk „Wozzeck”, I. Kałyneć „Powrót”

1999 – R. Babował „Obłaskawiane noce”, I. Kałyneć „Karpat lub księga z Poselja: zima 1980 – wiosna 1981”, M. Łuczak „Kwiat czarnej paproci”, M. Rewakowicz „Zielony dach: poezja wybrana”, N. Stepuła „Inne niebo”, N. Białocerkiwec „Róża i nóż”.

This text is licensed under Creative Commons

2000 – Ju. Andruchowycz „Moscowiada: powieść zgrozy”, „Rewizja Środkowo-Wschodnia”, D. Pawłyczko „Naparstek: poezje”, W. Szewczuk „Oko otchłani”, N. Jakowenko „Historia Ukrainy: od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku”, J. Hrycak „Historia Ukrainy: 1772-1999: narodziny nowoczesnego narodu”

2001 – T. Prochas’ko „Inne dni Anny”, D. Pawłyczko „Kijów w maju: poezje”, O. Irwanec „Recording i inne utwory”, B. Bojczuk „Miłość w trzech odsłonach i inne wiersze”, Ju. Andruchowycz „Rewizja Środkowo-Wschodnia”

2002 – Ju. Andruchowycz „Ostatnie terytorium: eseje o Ukrainie”, M. Riabczuk „Od Małorosji do Ukrainy”

2003 – Łesia Ukrainka „Contra spem spero!”, „Krymskie wspomnienia”, W. Machno „Wędrowcy”, O. Zabużko „Badania terenowe nad ukraińskim seksem”, W. Wowk „Miłosne listy księżnej Weroniki”, Ju. Andruchowycz „Perwerzja”

2004 – T. Karabowicz „Już dzień się nachylił do czterech krańców świata: wiersze”, N. Sniadanko „Kolekcja namiętności czyli przygody modej Ukrainki”

2005 – T. Prochas’ko „Niezwykli”, L. Deresz „Kult”, „Arche”, A. Bondar „Jogging”, Ju. Andruchowycz „Piosenka dla martwego koguta”, „Dwanaście kręgów”, „Rekreacji”, S. Żadan „Historia kultury początku stulecia”, „Big Mac”

2006 – S. Żadan „Depeche Mode”, T. Karabowicz „Długa rozłąka”, M. Matios „Nacja”

2007 – S. Żadan „Anarchy in the UKR”, S. Andruchowycz „Kobiety ich mężczyzm”, Ju. Andruchowycz „Diabeł tkwi w serze”, „Egzotyczne ptaki i rośliny”, „Rewizja Środkowo-Wschodnia”, B. Bojczuk „Skazane kochać”, N. Honczar „Gdybym”, O. Zabużko „Siostró, siostró”, T. Prochas’ko „Spalone lato”

2008 – I. Franko „Poezje wybrane”, Tapac T. Szewczenko „Kobziarz”, N. Sniadanko „Ahatanhel”, I. Kotlarewski „Enejida”, O. Irwanec „Riwne/Rowno”, O. Zabużko „Badania terenowe nad ukraińskim seksem”, Ju. Wynnyczuk „Knajpy Lwowu”, Ju. Andruchowycz „Tajemnica: zamiast powieści”, S. Żadan „Hymn młodzieży demokratycznej”

2009 – S. Andruchowycz „Siomga”, J. Hrycak „Nowa Ukraina: nowe interpretacje”, S. Żadan „Odsetek samobójstw wśród klaunów”, O. Sływyński „Ruchomy ogień”

2010 – N. Jakowenko „Druga strona lustra: z historii wyobrażeń i idei na Ukrainie XVI – XVII wieku”, M. Matios „Słodka Dariusia”, J. Hrycak „Prorok we własnym kraju: Iwan Franko i jego Ukraina (1856 – 1886)”, E. Andijewska „Zespoły architektoniczne”

2011 – A. Bondar „Historie ważne i nieważne”, N. Jakowenko „Historia Ukrainy”

2012 – T. Szewczenko „Kobziarz”, W. Machno „Dubno, koło Leżajska: wiersze i eseje”, O. Zabużko „Muzeum porzuconych sekretów”

III.2. Поділ за жанрами

Художня проза (30 видань):

S. Andruchowycz „Kobiety ich mężczyzn” (2007), „Siomga” (2009), Ju. Andruchowycz „Rekreacje” (1994, 2005), „Moskowiada: powieść zgrozy” (2000), „Perwerzja” (2003), „Dwanaście kręgów” (2005), „Tajemnica: zamiast powieści” (2008), A. Bondar „Historie ważne i nieważne” (2011), L. Deresz „Arche” (2005), „Kult” (2005), S. Żadan „Big Mac” (2005), „Depeche Mode” (2006), „Anarchy in the UKR”, (2007), „Hymn młodzieży demokratycznej” (2008), „Odsetek samobójstw wśród klaunów” (2009), O. Zabużko „Badania terenowa nad ukraińskim seksem” (2003, 2008), „Siostró, siostró” (2007), „Muzeum porzuconych sekretów” (2012), Ju. Izdryk „Wozzeck” (1998), O. Irwanec „Riwne/Rowno” (2008), M. Matios „Nacja”, „Słodka Dariusia” (2010), T. Prochas’ko „Inne dni Anny” (2001), „Niezwykli” (2005), „Spalone lato” (2007), N. Sniadanko „Kolekcja namiętności”(2004), „Ahatanhel” (2008), W. Szewczuk „Oko odchłani” (2000).

Поетія (32 видання), у тому числі:

класична (6 видань): I. Kotlarewski „Enejida” (2008), Łesia Ukrainka „Contra spem spero!”, „Krymskie wspomnienia” (2003), T. Szewczenko „Polakom” (1994), „Kobziarz” (2008, 2012);

сучасна (26 видань): S. Żadan „Historia kultury początku stulecia” (2005), E. Andijewska „Zespoły architektoniczne” (2010), Ju. Andruchowycz „Piosenki dla martwego koguta” (2005), „Egzotyczne ptaki i rośliny” (2007), R. Babował „Obłaskawiane noce” (1999),

B. Wojczuk „Miłość w trzech odsłonach i inne wiersze” (2001), A. Bondar „Jogging” (2005), W. Wowk „Miłosne listy księżnej Weroniki” (2003), W. Hołoborod’ko „Ikar na motylich skrzydłach” (1995), N. Honczar „Gdybym” (2007), I. Kałyneć „Podsumowując milczenie” (1995), T. Karabowicz „Powrót” (1998), „Już dzień się nachylił do czterech krańców świata: wiersze” (2004), „Długa rozłąka” (2006), L. Kostenko „I dzień, i noc, i mgnienie” (1997), M. Łuczak „Kwiat czarnej paproci” (1999), W. Machno „Wędrowcy”, „Dubno, koło Leżajska: wiersze i eseje” (2012), D. Pawłyczko „Naparstek: poezji” (1999), „Kijów w maju: poezje” (2003), M. Rewakowicz „Zielony dach: poezje wybrane” (1999), O. Sływyński „Ruchomy ogień” (2009), N. Stepuła „Inne niebo” (1999), W. Stus „Poezje” (1996), N. Białocerkiwec „Róża i nóż” (2009).

Гуманітарні дисципліни (8 видань):

історія: N. Jakowenko „Historia Ukrainy: od czasów najdawniejszych do końca XVIII wieku” (2000), „Druga strona lustra: z historii wyobrażeń i idei na Ukrainie XVI – XVII wieku” (2010), „Historia Ukrainy” (2011), M. Riabczuk „Od Małorosji do Ukrainy” (2002), Ja. Hrycak „Historia Ukraina: 1772-1999: narodziny nowoczesnego narodu” (2000), „Nowa Ukraina: nowe interpretacji” (2009), „prprk w swoim kraju: Iwan Franko i jego Ukraina (1856 – 1886)” (2010);

педагогіка: W. Kremiń „Filizofja antropocentryzmu w edukacyjnej przestrzeni” (2011).

Есеїстика (7 видань): Ju. Andruchowycz „Erz-herz-perz” (1996), „Ostatnie terytorium: eseje o Ukrainie” (2002), „rewizja Środkowo-Wschodnia” (2000, 2001, 2007), „Diabeł tkwi w serze” (2007), W. Machno „Dubno, koło Leżajska: wiersze i eseje” (2012).

Драма (3 видання): B. Wojczuk „Skazane kochać” (2007), O. Irwanec „Recording i inne utwory” (2001), „Krótka sztuka o zdradzie dla jednej aktorki” (1997).

Краєзнавча література (1 видання): Ju. Wynnyczuk „Knajpy Lwowa” (2008).

III.3. Інші публікації

Серед інших публікацій варто згадати кілька антологій, що вийшли за період, що є предметом нашого дослідження. У 2001 році у Варшаві вийшла антологія української малої прозаїчної форми 1890-1930 років „Степова легенда”, до якої серед інших творів

увійшли „В листопаді” Юрія Яновського та „Портрет (фантазія)” Гната Хоткевича у перекладі Катажини Котинської.

У 2011 році вийшла антологія сучасної української поезії „Дольки помаранч”, укладачем і перекладачем якої є Анета Камінська. До антології увійшли тексти авторів, що народилися у 60-ті, 70-ті та 80-ті роки: Оксана Забужко, Віктор Неборак, Юрій Іздрик, Марія Шунь, Назар Гончар, Роман Садловський, Іван Лучук, Іван Андрусак, Маріанна Кіяновська, Мар’яна Савка, Оксана Луцишина, Дмитро Лазуткін, Катріна Хаддад, Олена Гусейнова, Олег Коцарев, Богдана Матіяш, Любов Якимчук, Богдан-Олег Горобчук, Андрій Любка.

Крім того, значна кількість перекладів польською мовою з української з’являлась друком у різних періодичних виданнях, на сторінках яких публікувалися переклади поетів і письменників так званої підляської школи в українській літературі. Ці видання представляють українську літературу, яка розвивалася у Польщі після Другої світової війни, а конкретніше після 1956 року. За даними досліджень В. Яручика²¹ у Варшаві починає виходити „Наше слово”, згодом доповнене „Українським календарем” та іншими періодичними виданнями. Літературному життю у Польщі присвячене видання „Гомін”, випущене Українським суспільно-культурним товариством у 1964 році. У 80-тих роках виходять позацензурні видання „Наш голос” (1983-1988) у Люблині та Більську-Підляському, „Основи” Юрія Гаврилюка, ряд книжок позацензурного типу в підляському видавництві „Думка”.

90-і роки принесли ряд змін в суспільно-культурному житті українців у Польщі. Починають активно діяти Об’єднання українців у Польщі і „Український альманах”, Союз українців Підляшшя і часопис цієї організації „Над Бугом і Нарвою” та „Український літературний провулок”, заснований Тадеєм Карабовичем²² у 2001 року. На зламі 80-90-их

²¹Детальніше про це: Віктор Яручик, Українська література у Польщі. Історія, видавнича діяльність та періодика, літературні дискусії, поезія”, Луцьк, 2009.

²²Тадей Карабович (1959 р.н. с. Савині Холмського воєводства) автор збірок поезій «Zapatrzenia», «Вологість землі», «Біля вогню», «Кличу тебе як ластівку», «Атлантида», «В пустелі небо чорне», «Що стою за стіною споминів», «Два листи до ночі», «Вибрані поезії», «Juz dzień się nachylił do czterech krawców świata», «Довга розлука», головний редактор «Українського літературного провулку», перекладач.

років також реалізуються студентські видавничі проекти – „Зустрічі” та „Відрижка” (Варшава), виходить лемківське видання „Голос Ватры” та газета редакторів Романа Галана і Анатолія Кобеляка „Гомін”, що виходила у 1994 році як альтернативне видання для комісарично очоленого Мирославом Чехом „Нашого слова”. У „Гомоні” друкувалися літературні матеріали Остапа Лапського, мовознавчі але через призму літератури проф. Михайла Лесіва, вірші Ірини Рейт та інших поетів з Підляшшя та Лемківщини.

У аналізованій період слід відзначити успішну перекладацьку діяльність етнічних українців з Підляшшя та Лемківщини – Тадея Карабовича та Яна Леоньчука. У 90-ті роки виходять їхні переклади збірок таких поетів: Богдан Бойчук, Емма Андіївська, Віра Вовк, Ігор Калинець, Надія Степула, Міля Лучак, Марія Ревакович.

IV. Переклади українських авторів іншими мовами

Усі наведені у бібліографії видання є перекладами з української мови.

V. Переклади з української мови – умови праці та професійного розвитку

Ситуація перекладача художньої літератури у Польщі особливо не відрізняється від ситуації перекладачів у більшості європейських країн: більшість з них займається перекладанням у вільний від виконання основної роботи час або ж поєднує працює у різних інституціях і фірмах (університетах, видавництвах, ЗМІ, літературних агентствах чи бюро перекладів). Це значною мірою ускладнює детальну характеристику правової та соціальної ситуації перекладачів художньої літератури і збирання статистичних даних. Прикметно, що накопиченням такої інформації досі не була зацікавлена жодна інстанція. За словами дослідників²³, важко навіть визначити приблизну кулькусть так званих професійних перекладачів (за дефініцією CEATL)²⁴, що живуть виключно за рахунок

²³ Sławomir Paszkiet „Rapotr o stanie tłumaczy literatury pieknej w Polsce”, 2011.

²⁴ The notion of "professional literary translator" applies to all literary translators who work full time on literary translation and who earn their living mainly from literary translation and occasionally from translation-related literary activities (lectures and talks, readings, book publishing, literary criticism, etc.). The notion of "active literary translator" applies to all literary translators who publish at least one literary translation every two to three years, but who earn their living mainly from professional activities other than literary translation (technical translation, teaching or other). Джерело: Survey CEATL *Comparative income of literary translators in Europe*, С. 6.

<http://www.ceatl.eu/wp-content/uploads/2010/09/surveyuk.pdf>

перекладу художньої літератури у Польщі (відомо, що таких є небагато). Не відомо також, скільки є так званих активних перекладачів, які перекладають регулярно (тобто мають принаймні одну публікацію що два-три роки). Складно також визначити загальну кількість перекладачів художньої літератури у Польщі на підставі, до прикладу, професійних угруповань, тому що більшість перекладачів не входить до жодної з організації (йдеться про Спілку польських перекладачів (приблизно 100 осіб), Польський ПЕН-клуб (приблизно 50 осіб), Спілку польських літераторів та нещодавно зареєстровану Спілку перекладачів художньої літератури (приблизно 50 осіб)).

За даними згаданого „Рапорту...” у Польщі щорічно видавці підписують з перекладачами художньої літератури понад 3000 договорів про авторські права на переклад. Більш досвідчені перекладачі не погоджують на переказ майнових авторських прав, і обирають варіант надання ліцензії терміном на кілька років. Проте часто видавці не залишають перекладачам вибору, пропонуючи зразки типових договорів, які не підлягають змінам. На жаль, знання авторського і цивільного права серед перекладачів досить низьке, щоб самостійно проаналізувати договір та зауважити помилки або некорисні для них формулювання.

Оплата роботи перекладача художньої літератури у Польщі здійснюється кількома способами. Першим, і найпопулярнішим, способом є виплата гонорару за переклад, що вираховується у розрахункових сторінках (1800 знаків) або видавничих аркушах (40 000 знаків). Наступний спосіб – це нарахування відсотків від ціни збуту книги або встановлений аванс (який зазвичай залежить від розміру твору) та відсоток від ціни збуту. Додатковим джерелом доходу перекладачів можуть бути відсотки від показів п'єс, цитування уривків чи усього перекладу на радіо чи телебаченні, відсотки від інших способів використання перекладу (електронні книги, аудіо книги тощо).

Ставки польських перекладачів художньої літератури дуже різні, вони залежать від популярності мови і кількості перекладачів, що з нею працюють, а також від рівня складності перекладу, часу потрібного на переклад, статусу перекладача, престижу видавництва. Ціна за розрахункову сторінку (1800 знаків) коливається від 20 до 80 злотих, натомість за видавничий аркуш від 400 до 1700 злотих. Рідко коли договори перекладачів

перебачають додаткові відсотки від додаткового друку після того, як наклад, зазначений в договорі, вичерпався. Таким чином, на практиці виходить, що перекладач отримує одноразовий гонорар, розмір якого залежить від обсягу перекладу, а права на переклад вони продають переважно дефінітивно, не залишаючи собі можливості на отримання доходів у майбутньому.

Як підсумок видавничої політики щодо перекладачів художньої літератури у Польщі (і не тільки Польщі) можна навести цитату Мартіна де Хаана, що стала популярним серед перекладачів жартом про ідеальне, на думку видавця, замовлення на переклад: „Протягом нереального терміну, за гонорар, на який неможливо прожити, виконати для видавництва чудовий переклад книги, який ідеально передаватиме усі нюанси оригіналу”²⁵. Політику цю можна також описати за допомогою трьох слів: швидко, дешево і якісно. Дуже часто перекладач змушений бути сам собі редактором і коректором. Через це багато книг перекладено неохайно, крім стилістичних, семантичних та граматичних помилок, зустрічаються помилки у змісті, не згадуючи вже про орфографічні помилки та одруки. Така ситуація існує через те, що сьогодні головним критерієм для замовника перекладу є ціна, а не якість. Проте це не поширюється на переклади творів української літератури польською мовою, що вийшли за останні двадцять років.

В ситуації відсутності виразних показників оцінки рівня перекладу, таких як науково-обґрунтовані рецензії у пресі, присутність у ЗМІ тощо, особливе значення у підтримці престижу професії та статусу перекладача художньої літератури мають конкурси та нагороди. До прикладу, Інститут Книги присуджує престижну державну нагороду „Транатлантик”, яка надається за вагомий внесок у промоцію польської літератури закордоном через переклад. Що стосується перекладів зарубіжної літератури польською мовою, то у цій галузі присуджують такі нагороди:

- Нагорода польського ПЕН-клубу за переклад зарубіжної літератури польською мовою, що присуджується з 1929 року;

²⁵ Martin de Haan, голова CEATL (European Council of Literary Translators' Associations), див.: *De inkomenspositie van literair vertalers in Europa*. “Filter, Tijdschrift voor Vertalen en Vertaalwetenschap”, №16:2/2009, www.hofhaan.nl/2009/martin-de-haan/de-inkomenspositie-van-literair-vertalers-in-europa-stand-van-zaken/ (доступне 02.2013).

- Нагорода часопису „Література у світі” – щорічна нагорода, що присуджується за найкращий переклад із іноземної мови на польську;
- літературна нагорода центральної Європи „ANGELUS”: якщо у конкурсі перемагає книга зарубіжного письменника, то перекладач отримує грошову нагороду у розмірі 10 000 злотих, якщо перемагає польський автор, то журі обирає книгу зарубіжного автора, яка відзначається нагородою за переклад;
- нагорода ім. Ришарда Капусьцінського у розмірі 50 тис. злотих, якою щорічно відзначається автор твору у жанрі репортажу (у випадку зарубіжного автора 15 тис. злотих отримує також перекладач).

Так, нагороду „ANGELUS” (м. Вроцлав) у 2006 році отримав Юрій Андрухович за роман „Дванадцять обручів”. До участі в цьогорічному (2013 р.) конкурсі зголошено „Музей покинутих секретів” Оксани Забужко. Крім того, у 2010 році до нагороди „Європейський поет свободи” (м. Гданськ) був номінований Сергій Жадан.

VI. Посередники

Найважливішим суб’єктом культурної політики Польщі в галузі формування статусу перекладача художньої літератури є Інститут Книги, який відіграє величезну роль у підтримці престижу професії перекладача. Проте донедавна його діяльність була спрямована тільки на підтримку перекладачів польської літератури на інші мови. З цією метою польським урядом було засновано кілька програм для перекладачів та видавців польської літератури закордоном²⁶.

Щодо перекладів наукової літератури та есеїстики українських авторів, то цей напрямок підтримують науково-дослідні інституції, що розробляють тематику Центрально-Східної Європи: Міжнародна Гуманітарна Школа Східної Європи (Варшава), Інститут Центрально-Східної Європи (Люблін), Центри Східної Європи Варшавського університету та Університету ім. Марії Кюрі-Склодовської (Люблін), Колегіум Східної Європи (Вроцлав) тощо.

²⁶ Детальніше про програми див. на сайт Інституту Книги у розділі „Дотації”.

До посередників належать також організатори різноманітних фестивалів, які часто запрошують у гості українських письменників та поетів: „Українська весна” (Познань), „Україна в центрі Любліна” (Люблін), „Літературний порт” (Вроцлав), „Місто поезії” (Люблін). У рамках цих, та інших, фестивалів, відбуваються читання, авторські зустрічі з українськими письменниками та поетами та їхніми перекладачами на польську мову. Зазвичай, ці заходи організують культурні установи за підтримки місцевого самоврядування та українських консульських установ у Польщі. Частими гостями фестивалів є: Юрій Андрухович, Сергій Жадан, Андрій Бондар, Андрій Любка, Тарас Прохасько, Галина Крук.

З 1997 року у Любліні проводиться Декламаторський конкурс, організований Центром Культури м. Люблін та університетами м. Луцька та Львова, де учасники представляють українську поезію, перекладену польською мовою, та польську – українською. До складу журі конкурсу входять польські й українські літератори та перекладачі.

Активну участь у промоції української літератури та культури беруть кафедри україністики польських університетів (Варшава, Краків, Люблін, Вроцлав, Познань), де відбуваються конференції, здійснюються дослідження з української літератури та викладаються курси з теорії та практики перекладу.

Професійне навчання перекладачів здійснюється також у рамках перекладацьких майстерень та семінарів, метою яких є проведення порівняльних досліджень літературних конвенцій (особливо дев’ятого і двадцятого сторіччя), які дозволяють учасникам семінарів вільно маніпулювати мовою та поширюють їхні культурні горизонти. Порівняння функціонування конвенції у свою чергу створює підстави для формування свідомості перекладача, який перебуває у двох культурах одночасно. З 2000 року на базі Міжнародної Гуманітарної Школи Східної Європи у Варшаві Олександром Гнатюком та Адамом Поморським проводилася серія перекладацьких семінарів, адресованих до перекладачів з української, білоруської та російської мов, а також українських, білоруських і російських перекладачів. Кафедра україністики Влоцлавського університету

у 2011 році організувала двотижневу майстерню для перекладачів української та польської художньої літератури, яку провели Катажина Котинська та Андрій Павлишин.

VII. Реакція на переклад

Побіжний огляд преси дозволив ствердити, що польське культурне середовище активно реагувало (й далі реагує) на видані протягом останніх двадцяти років переклади творів української літератури. Найбільш популярними є твори Юрія Андруховича, він також є найбільш розпізнавальною постаттю української культури для поляків. Вихід кожної його книги польською мовою супроводжується низкою авторських зустрічей та рецензій. Так само, як переклади творів Оксани Забужко, Юрія Винничука, Сергія Жадана. Про останнього польські критики, до прикладу, пишуть, що так „оригінального погляду на світ немає жоден польський автор з покоління С. Жадана”²⁷. Рецензії на книги українських авторів з’являються регулярно на шпальтах газет та інформаційних порталів: newsweek.pl, polityka.pl, lubimyczytac.pl, dziennik.pl, libertas.pl тощо. Праці Миколи Рябчука та Ярослава Грицака є джерелом натхнення для наукового гуманітарного середовища Польщі, яке розробляє у своїх дослідженнях проблематику Центрально-Східної Європи.

VIII. Підсумкові положення та рекомендації

Незважаючи на активне зацікавлення поляками українською літературою, що реалізується у виданні якісних перекладів творів сучасної української літератури, вважаємо за потрібне вказати кілька напрямків роботи, метою якою є покращення результатів полько-української співпраці:

- більш активне пропагування української культури закордоном (встановлення нагород за найкращий переклад творів української літератури, організація конкурсів та програм стажування, підтримка перекладацьких проектів тощо);
- створення українською державою можливостей для стажування перекладачів з української у навчальних закладах та культурних осередках України;

²⁷ <http://www.polskieradio.pl/8/195/Artykul/799378>

Переклади з української мови польською мовою

- фінансування з боку держави перекладацьких майстерень та перекладацьких шкіл за різними літературними жанрами для перекладачів з української;
- розвиток критики перекладу та обміну літературними оглядами між польськими та українськими літературним середовищем;
- встановлення співпраці з польськими перекладацькими об'єднаннями та спілками з метою обміну досвідом: опрацювання стандартних (типових) договорів, поглиблення знань у галузі авторського та майнового права.

This text is licensed under Creative Commons

